

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

2008 KÜRESEL KRİZİNİN KOCAELİ İŞGÜCÜ PİYASASI ÜZERİNDEKİ OLUMSUZ ETKİLERİNİN UYGULAMALI OLARAK ARAŞTIRILMASI¹

Elif DURAN¹ Meliha ENER² Murat KORKMAZ³ Güran YAHYAOĞLU⁴

¹Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İ.İ.B.F. İktisat A.D.Çanakkale

²Çanakkale 18 Mart Üniversitesi İ.İ.B.F. İktisat A.B.D. Çanakkale

³Anadolu Üniversitesi İ.İ.B.F. Çalışma Ekonomisi ve Endüstriyel İlişkiler A.D. Eskişehir

*⁴Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Yenice Meslek Yük. Okulu
Bankacılık Bölümü Çanakkale*

Özet: 2008 küresel krizinin yarattığı sorunlar birçok alanda ekonomik sorunlar meydana getirmiştir. İşgücü piyasasında yaşanan sorunlarda bunlardan birisidir. Ekonomik kriz özellikle işgücü piyasasında işten çıkartılmaları, istihdamın azalması noktasında etkili olmuştur. Başta KOBİ'ler olmak üzere büyük işletmelerde bu ekonomik buhrandan payına düşeni fazlası ile almıştır. Birçok dünya ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de 2008 küresel krizi ve daha önce yaşanan ekonomik krizleri derinden yaşamış ve kendi payına düşeni almıştır. Ekonomik krizler geçmişte yaşanmış ve gelecekte de yaşanabilecek, iş dünyasının vazgeçilmez gerçeğidir. Türkiye son yirmi yıl içinde birçok ekonomik kriz yaşamış, fakat 2008 krizi hem Türkiye hem de diğer dünya ülkelerini derinden etkilemiştir. 2008 yılında yaşanan ekonomik kriz iş dünyasının ve çalışanlarının başta düşünce yapısı olmak üzere birçok noktada farklı bakış oluşturmaya zemin hazırlamıştır. Bu araştırma başta küresel krizlerin iş gücü piyasası üzerinde oluşturduğu sorunlara ilişkin nedenler ve oluşan nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan sorunlara ilişkin bir araştırmaya kapsamaktadır. Araştırma Kocaeli iş gücü piyasası üzerinde uygulamalı olarak gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomi, Kriz, Küresel Kriz, İşgücü, İşletme, KOBİ, İşletme, İnsan

APPLIED RESEARCH OF NEGATIVE EFFECTS OF 2008 GLOBAL CRISIS ON KOCAELİ LABOR MARKET

Abstract: Problems created by 2008 global crisis has brought forth economic problems in many fields. Problems experienced in labour market are one of them. Economic crisis had a role in the point of unemployment and decrease in employment in labour market especially. Notably SMEs, big businesses got their share greatly from this economic depression. As in many world countries, Turkey experienced 2008 global crisis and previous economic crisis deeply and got her share. Economic crises are indispensable fact of business life which were felt in the past and may occur in the future. Turkey has experienced many economic crises in the last twenty years but the global crisis of 2008 affected both Turkey and other world countries deeply. Economic crisis in 2008 constituted a basis for frame of mind of business life and employees firstly and creation of different viewpoints in many points. This research includes both reasons concerning the problems created by global crisis on labour market and generated problems as depending on these reasons. The research was carried out practically on Kocaeli labour market.

Key Words: Economics, Crisis, Global Crisis, Labour force, Business, SME, Person

¹Bu Makale 1 nci Yazarın Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat A.B.D.da yaptığı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezinden Türetilerek Hazırlanmıştır.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

GİRİŞ

Günümüz işletme ve kurumlarının önemle Teknolojinin gelişmesine paralel olarak, insan işgücüne duyulan ihtiyaçlar azalış göstermeye başlamış, nitelikli ve bilgili insan gücüne duyulan ihtiyaç artış göstermiştir. Sanayi devriminin yaygınlık kazanması ile bütün dünyanın kapitalizmine açılması, sanayileşme sürecindeki ülkeler arasında çok şiddetli olarak rekabet ortamının oluşmasına neden olmuştur.

"Krizin çözümü; piyasa mekanizmasının kendi başına gerçekleştiremeyeceğini, tam istihdama ulaşmak için efektif talebin yüksek olması gerekliliğine dayandıran (Keynezyen Teorisi) 2. Dünya savaşını takip eden dönemde kapitalizmin karşılaştığı krizlerin çözümlenememesi, devlete yeni işlevler kazandırılması ve buna uygun kurumsal yapılanma gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. İşsizliğe yönelik oluşturulan bu teori, sürekli durgunluk ve işsizliğe karşı bir çözüm oluştururken, devlet ve iş dünyasına vermiş olduğu talep arttırıcı politikaları üretmeye ilişkin işlevi ile fordist üretim sisteminin ihtiyaç duyduğu piyasa şartlarının meydana getirilmesine yönelik olarak çalışmalar yapılmıştır." (Murvay, 1998, 48).

2008 yılı ikinci yarısından itibaren tüm dünyayı etkisi altına alan ve Türkiye açısından da birçok ekonomik sorunun oluşmasına neden olan küresel kriz, başta finansal piyasalar olmak üzere iş dünyasını da çok derinden etkilemiştir. Krizin ilk hissedildiği 2007 yılı içinde ABD ve bazı dünya ülkeleri açısından olumsuzluk baş göstermeye başlamış, 2008 yılının ikinci yarısını takiben

küresel kriz dünya ülkeleri üzerinde etkisini yoğun olarak göstermiştir (DPT 2008).

Finansal piyasaların haricinde etki altında kalan imalat sanayi açısından büyüme hızı azalmış, GSYİH'da en büyük payı almıştır. Bu oran %22 ile %25 arasında değişiklik göstermiştir. Diğer kesimlere baktığımızda ise başta genel sanayi içinde kalan işletmeler, ulaştırma, ticaret, finans gibi hizmetler başta olmak üzere tarım kesimini de içine alarak çok yönlü olumsuzluklar meydana getirmiştir. Türkiye 2008 yılı Haziran ayında 19. Stand-By çalışmalarını tamamlamış, iki dış etkiye eşanlı olarak tabi olmuştur (TÜİK 2007 - 2008).

"Bu anlaşmanın birisi, IMF'nin bol kaynak sağlayan (IMF Kotasının kat kat üstünde olan) fakat şartları her yeni anlaşma için giderek ağırlaşan programlardan meydana gelmesidir." (Bağımsız Sosyal Bilimciler).

2008 küresel krizinin etkilediği bir diğer alan ise; döviz piyasasıdır. Başta para ve maliyet politikaları olmak üzere, KİT'leri özelleştirme ya da kapatma gibi önlemlerin alınması da farklı bir kriz ortamını doğurmuştur.

2003 - 2007 yılları arasında, toplamda AB'ye yapılan ihracatın bir iki puan düşmesi ile ithalat yapısının %50,7'den %42,5'a gerilemesi; buna karşılık Asya'nın ithalatta giderek artan payının ise; %20'den %26'ya çıkması dikkat çekmektedir (DPT 2008). Ayrıca 2003 - 2007 dönemini kapsayan bir diğer toplam ithalat hacmine baktığımızda ise yine bunun 2,4 kat artışla 69,3 milyar dolardan 170 milyar dolara çıktığını görmekteyiz. İmalat sanayi ve piyasası

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

ithalatın %80'e yakın pay almasına neden olmuştur (DPT 2008).

Genel anlamda iş gücü ve imalat sanayi piyasasına baktığımızda 2003 - 2007 yılları arasında gelişmeler olduğunu görmekteyiz. Fakat 2007 yılının sonlarına doğru ABD'de başlayan ve 2008 yılının ikinci yarısından itibaren başta ABD olmak üzere dünya ülkelerini içine alan küresel kriz, imalat ve üretim sanayisi açısından çok yönlü sorunların oluşmasına ve bu sorunlar iş piyasası üzerinde de çok yönlü etkisini meydana getirmiştir.

Bu çalışmada küresel ve ekonomik kriz kavramına yönelik teorik bakış açısı ile ilgili teorik ve literatür araştırmalarına yer verilmiştir. 2008 küresel krizinin Türkiye'de işgücü piyasasının üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Küresel krizin nedenlerinin iç boyutuna ilişkin bilgiler işgücü piyasası üzerinde değerlendirilmiştir. Çalışmada uygulamanın yapıldığı Kocaeli işgücü piyasasına ilişkin bilgilere değinilerek literatür çalışması gerçekleştirilmiştir. Kocaeli işgücü piyasası üzerinde LİKERT 5 ölçekli uygulanan anketten ve işgücü piyasası verileri ile istatistik analiz gerçekleştirilip sonuç öneri ile çalışma bitirilmiştir.

Bu çalışma iş piyasasında içinde yer alan çalışanlar, KOBİ'ler ve işverenlerin sorunlarına ilişkin bilgiler elde edilerek, çalışanlar ve işverenler açısından oluşan sorunların boyutları belirlenmeye çalışılmıştır. Belirlenen sorunların çalışanlar ve işverenler üzerindeki etkilerine ilişkin çözüm önerilerinde bulunulmuş, oluşabilecek krizlerde çalışan ve işverenlerin uygulaması gereken strateji ile çözüm yollarının neler olduğuna

ilişkin bilgiler belirlenmiştir. Bu bilgiler ve önerilerin oluşabilecek kriz ortamlarında başta çalışanlar olmak üzere işverenleri de kapsayacak şekilde değerlendirmesi yapılmıştır. Yapılan değerlendirmeden elde edilen verilerin işgücü piyasasına ışık tutması amaçlanmıştır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE KAPSAMI

2008 Küresel krizinin birçok dünya ülkesini derinden etkilediği bir gerçektir. Dünya ülkelerini derinden etkileyen bu ekonomik kriz birçok alanda etkiliği olduğu gibi işgücü piyasası üzerinde de olumsuz etkiler meydana getirmiştir. Çalışmanın kapsamını işgücü piyasasında yaşanan sorunlar içermektedir. İşgücü piyasası üzerinde oluşan bu sorunların başta çalışanlar olmak üzere işveren ve işletmeler üzerinde oluşturduğu olumsuzlukların neler olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda oluşabilecek ekonomik krizlerde alınması gereken önlem ve tedbirlere ilişkin bilgiler verilmiştir. Ayrıca araştırma kapsamı içinde çalışanlar ve işverenler üzerinde ölçekli anket uygulanmış ve bu anket ile işgücü piyasası içinde yaşanan sorunlar çalışma kapsamına dahil edilmiştir.

Çalışmanın amacı kapsamında ise firmalar tarafından cevaplanan anket ile işgücü piyasasında ihtiyaç duyulan meslekleri belirtmek, önümüzdeki dönemlerde istihdam artışı ya da azalışı beklenen meslekleri tespit etmek, işgücü piyasasında meydana gelen değişim ve gelişmeleri izleyerek, bu değişim ve gelişmelerin işgücü ihtiyacı üzerindeki etkisini ortaya çıkartmak ve alınması gereken önlemleri ortaya koymak amaçlanmaktadır.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

ARAŞTIRMANIN ANA PROBLEMİ

→ Ekonomik ve küresel krizlerin yarattığı sorunlar, iş gücü piyasasında başta çalışanlar ve işverenler (KOBİ) olmak üzere ekonomik açıdan istihdam sorunu yaratmaktadır. Oluşan bu sorunlar her iki taraf içinde hangi olumsuzlukları beraberinde getirmekte ve bu olumsuzluklara ilişkin ne gibi önlemler alınmaktadır?

→ Alınan önlemler, iş gücü piyasası ve işverenler (KOBİ) üzerinde hangi olumsuz sonuçları doğurmaktadır?

→ Yaşanan krizler çalışanlar ve işverenleri (KOBİ) hangi yönde etkilemekte, alınan kriz önlemleri çalışanlar ve işverenler (KOBİ) üzerinde yeterli midir?

ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

→ Küresel kriz etkileri çalışanları hangi yönde etkilemektedir?

→ Etkilenen taraflar bu sorunlara ilişkin hangi çözüm önerilerini üretmektedir?

→ Alınan çözümler ve uygulamalar çalışanlar ve işverenler açısından yeterli midir?

→ Türkiye açısından iş gücü piyasası yeterli önlemleri alabilmekte midir?

→ 2008 küresel krizi Türkiye ve Kocaeli üzerinde faaliyet gösteren işletmeler ve çalışanları ne boyutta etkilemiştir?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yaptığımız bu araştırmada yöntem olarak Kocaeli çerçevesinde çalışanlar ve işverenlere (KOBİ) yönelik uygulamalı Likert

ölçekli anket uygulanmış, anketten elde edilen veriler SPSS 15 istatistik programı ile analiz edilmiştir. Ayrıca iş piyasası, Kocaeli Sanayi Odası ve TÜİK'ten elde edilen veriler doğrultusunda çalışma genişletilmiştir.

Ekonomik Kriz

Tüm dünya da ve Türkiye'de belirli dönemlerde krizler yaşanmıştır. Fakat son yıllarda yaşanan ekonomik sorunlar başta gelişmekte olan dünya ülkelerini ve son 2008 yılının yarısından sonraki yaşanan kriz ise; tüm dünya ülkelerini içine almıştır. Yaşanan krizler nedeni ile ilgili olarak yönetim hataları, küreselleşmeye bağlı sorunlar ve dış kaynakların yönetimi ile ilgili çalışmalar hız kazanmıştır. Bu nedenlere bağlı olarak krizlerin nedenleri saptanmaya ve saptanan nedenler üzerinde çözüm politikaları oluşturulmaya başlanmıştır. Ekonomik kriz ve küresel krizin nedenlerini bulabilmemiz için, krizin oluşturduğu neden ve sonuçları tespit etmek gerekir.

Ekonomik kriz sözcüğünün kökü Yunanca ve Latince'den gelmektedir. KRİSİS sözcüğü genel anlamda Latince'de karar vermek şeklinde kullanılmaktadır (Önder 2001: 45).

Ekonomik kriz ve buna ilişkin birçok tanım ile çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalara ilişkin bilgileri aşağıdaki tablo 1'de görebiliriz.

Çalışma kapsamında ele aldığımız 2008 yılının son yarısında ortaya çıkan küresel kriz ABD'de başlayarak batıdan doğuya doğru tüm dünya ülkelerinin çeşitli şekillerde ekonomik açıdan etkilenmesine

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

neden olmuştur. Ekonomik krizin nedenlerini ve oluşma şekillerini çeşitlendirebiliriz. Küresel ve ekonomik krizin meydana getirdiği etkilerden ilk sırada nasibini alan banka ve finans kurumlarıdır. Alım gücünün düşmesi ve üretim sisteminin durmasına kadar birçok notada etkili olan ekonomik kriz, iş piyasası ile istihdam üzerinde de birçok olumsuz etkiyi meydana getirmiştir. Kriz nedenlerine batkımız da ise; yönetsel ve örgütsel politikaların neden olduğu görülmektedir. Özellikle yanlış yönetim sistemi ile mekanizmasının başta finans sektörü olmak üzere birçok alanda faaliyet gösteren işletmeleri derinden etkilenmesine neden olmuştur.

Tablo 1.1: Ekonomik Kriz Tanımları ve Çalışmaları

ÇALIŞMA HAKKINDAKİ YAZARLAR	ÇALIŞMANIN KONUSU VE AÇIKLAMASI
Dutton, 1986	Krizler, önceden öngörülemeyen; ancak kimi zaman tehditlerinin hissedildiği, kaynağının pek çok sebebe dayanabileceği olgudur.
Tüz, 2008	Öyle ki, krizin kaynakları doğal afetler, yönetsel sorunlar, yolsuzluklar, kayıt dışı ekonomi, devlet politikasındaki değişiklikler sadece birkaçını sıraladığımız faktörlerin ötesinde pek çok sebebe dayanabilmektedir.
Dünya, 24.03.2009	Sektörel, ekonomik ve küresel krizlerin bir çok işletme kurum üzerinde çeşitli etkileri olmaktadır. Nedenine olursa olsun krizler Türkiye'nin çok sık karşı karşıya kaldığı hatta olağan görülmeyle başlayan durumlardır. 2008 yılının başlarında küçük belirtilerle kendisini hissettiren ve hızla derinleşen ekonomik krizdalga dalga Amerika'dan başlayarak batıdan doğuya doğru tüm ülkeleri çeşitli oranlarda etkilemektedir. Pekçok sektör ve örgüt üzerinde farklı etkileri olan ve "Küresel Ekonomik Kriz" olarak da adlandırılan krizin çıkış noktasını bankacılık ve finans sektörü oluşturmaktadır.

Kaynak: Dutton, 1986; Tüz, 2008; Dünya, 24.03.2009 Sayısı

Yapılan çalışmalar ve literatürde, kriz kavramı genelde aynı noktada tanımlanmaktadır. Kelime anlamı ile kriz, bir işin, (bir olayın geçtiği karışık safha) olarak belirtilmektedir. Bir başka tanım da ise, (içinden çıkılması zor durum) şeklinde

ifade edilmektedir. Yine krizle ilgili olarak (ani ve birden bire meydana gelen kötü yönde gidiş) şeklinde yapılan tanımlamadır.

Genel anlamda krizi "Bir iş ve olayın geçtiği karışık safha, kötüye gidiş yönündeki gelişmeler ve tehlikeli an" şeklinde tanımlamak en doğru yaklaşımdır (Dinçer 2003).

"Ekonomik kriz, önceden bilinmeyen ya da öngörülemeyen bazı gelişmelerin, makro düzeyde devleti, mikro düzeyde ise firmaları ve çalışanları ciddi şekilde etkileyecek sonuçların ortaya çıkmasıdır." Ekonomik kriz, ekonomideki temel değişkenler arasındaki ilişkilerin ekonominin genel dengesini bozacak şekilde değiştiği durum olarak da gösterilebilmektedir (Eren & Süslü 2004: 41).

Kibritçioğlu (2001); Yaşanan ekonomik krizler ile ilgili olarak bir mal, hizmet, üretim faktörü ya da finans piyasasındaki fiyat veya miktarlarda, kabul edilebilir bir değişim sınırının ötesinde gerçekleşen şiddetli dalgalanmalar olarak tanımlamaktadır. Küreselleşmeye paralel olarak ekonomik kriz, piyasaların serbest bırakılmasından doğabilecek serbestliğe bağlı olarak denetim sisteminde oluşan sorunlar ve sistemin iyi işlememesinden kaynaklanan nedenler şeklinde tanımlamaktadır.

Kriz çeşitlerine ilişkin olarak ayımlaştırılmış çalışmalara baktığımızda, krizin genel bütünü görmek açısından bize fikir verdiğini ifade edebiliriz. Edinilen bu fikir ve bilgi doğrultusunda krizin neresinde olduğumuzu ve yapılacak çalışmalara ilişkin genel anlamdaki bilgilere sahip olabiliriz. Ekonomik krizi farklı olarak bazı

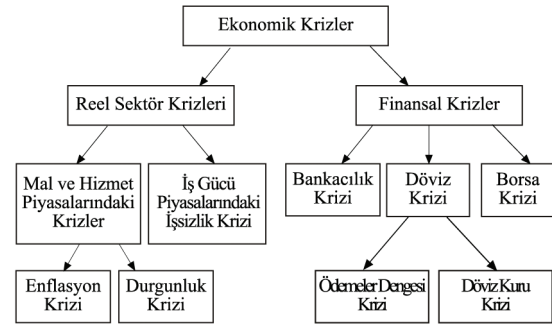
temellere oturabiliriz. Bunların ilk temelini finansal krizler, ikinci temelde ise talep ve üretim artışına paralel olarak ortaya çıkan konjonktürünün dönüm noktası olarak belirtebiliriz. Ekonomik kriz dönemlerinde üretimde ciddi anlamlarda daralmalar ve istihdam sorunları yaşanmaktadır. Daralmaya paralel olarak resesyon ve daha sonra da depresyon ortamı oluşur. Bu oluşan sorunlar ve daralmanın etkisi iş gücü piyasasında ve mal hizmet piyasalarında kendini daha fazla hissettirir. Gelişmekte olan dünya ülkeleri ve Türkiye açısından mikro birimler olarak gösterilen KOBİ'ler ciddi anlamda etkilenir ve zarar görürler. Bu genellemeden yola çıktığımız da ise; Türkiye'nin KOBİ düzeyindeki işletmelerin %99,5'i oluşan ve oluşabilecek krizlerden en fazla nasibini alan taraftır. İstihdam açısından değerlendirdiğimiz de ise; %61,1'i ciddi anlamda problemler ile baş başa kalabilecek durumdaki işletmelerdir. Sermaye yatırımlarının düşüklüğü, bu alan içine giren küçük işletmeler yüksek faiz ve kısa vadeli borçlanmalar nedeni ile çok yönlü sorunlarla baş etmeye çalışmaktadır. Diğer yönden büyük işletmeler ise, ayakta kalabilmek ve oluşan krizin etkilerinden kurtulmak için farklı stratejiler geliştirmektedirler. "Bu reel sektörlerde küçülmeler, hisse senedi piyasalarında ve döviz kurlarında dalgalanma, ödenmeyen krediler ise bankacılık krizlerinin tetikleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır." (OECD 2005).

EKONOMİK KRİZ ve TÜRLERİ

"Ekonomik krizler, reel sektör krizleri ve finansal krizler olmak üzere iki şekilde incelenmektedir. Reel sektör krizleri, kendi içinde mal ve hizmet piyasasında kriz, iş

gücü piyasasında işsizlik krizi olarak ayrılır. Finansal krizler bankacılık krizi, döviz krizi, ödemeler dengesi krizi, döviz kuru krizi, borsa krizi olarak ayrılmaktadır. Döviz krizleri kendi içinde ödemeler bilançosu krizi ve döviz krizi olarak ikiye ayrılmaktadır. Mal ve hizmet piyasalarındaki kriz enflasyon ve durgunluk krizi olarak ayrılmaktadır." Kriz türlerine ilişkin bilgiler ve aşık diyagramı aşağıdaki şekil 1 de gösterilmiştir (Kibritçioğlu 2001: 176).

Şekil 1.1: Ekonomik Kriz ve Türleri - Krizin Etkili Olduğu Alanlar

Kaynak: KIBRİTÇIOĞLU, (2001) a.g.e.s.176

EKONOMİK KRİZ ve REEL SEKTÖR

Mal, hizmet ve iş gücü piyasalarının içinde bulunduğu reel sektör krizleri, ciddi anlamda krizden etkilenen taraf ve krizin yaralarını en derinden hissedendir. Ekonomik durgunluğun oluşturduğu işsizlik, mal ve hizmet sektörünü derinden etkilemektedir. Fiyatlar genel düzeyin altına inmekte üretim maliyetleri ise yükselmektedir. Yükselen maliyetler nedeni ile reel sektör içinde ekonomik dar boğaz oluşmakta işsizlik oranı yükselmektedir. Yükselen işsizlik nedeni ile istihdam yetersizliği ortaya çıkmaktadır. Kriz dönemlerinde enflasyon yükselmekte, mal ve

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

hizmet piyasası içindeki ürün fiyatları sürekli artış göstermektedir. Bu artış halkın alım gücü üzerinde etkili olmaktadır.

"Eğer mal ve hizmet piyasasında fiyatlar genel düzeyi sürekli ve normal sınıırın üzerinde sürekli artarsa, enflasyon krizi ile karşılaşılır. Enflasyon; mal ve hizmet piyasasındaki toplam talep artışlarından kaynaklanan pozitif (parasal) şoklar ile bir takım fiyat uyum etkenleri ve politik/kurumsal dinamik süreçlerin birlikte işleyişi sonucunda ortaya çıkan bir sonuçtur. Bu enflasyonist baskıyı yaratan nedenler arasında, sürekli ve yüksek kamu kesimi açıkları, sürekli döviz kuru artışları (ithal girdi fiyatlarında artış yarattığı için), yüksek enflasyon bekleşimleri, politik istikrarsızlık, hükümetin enflasyonu düşürme konusundaki istek, kararlılık ve becerisine kamuoyunca yeterince güven duyulamaması gibi etkenlerdir." (Kibritçioğlu 2001: 175).

FİNANSAL KRİZLERİN NEDENLERİ ve ORTAYA ÇIKIN ŞEKİLLERİ

Bu güne kadar yaşanan finansal krizlerin çıkın şekillerine baktığımızda, döviz, hisse senendi piyasalarında şiddetli fiyat dalgalanmaları ve bankacılık sisteminde barlara geri dönmeyen kredilerin aşırı derecede artması ile ortaya çıktığını görürüz. Genellikle ekonomik nedenlere dayalı olarak ortaya çıkan krizler, ekonomik temel yapıyı oldukça derinden etkilemektedir. Kamu ekonomisinde, cari işlemler ve tasarruf açığının artması da ekonominin bozulmasına ve kriz ortamının oluşmasına neden olmuştur. Kamunun genişletici para ve maliye politikaları tasarruf açığının oluşmasındaki en önemli nedenler arasında

bulunmaktadır. Bu oluşan "kamu ve tasarruf" açığı faiz oranının yükselmesine neden olmaktadır. Fakat bu durum yerli paranın değerlenmesine de zemin oluşturur.

"Kamu da açıkların artması devalüasyon beklentisini arttırır. Devalüasyon beklentisindeki süreklilik döviz fiyatını ve talebini arttırarak finansal krizin oluşmasına neden olur." (Kibritçioğlu 2001: 175 - 176).

Oluşmuş ve oluşacak tasarrufların ekonomiye kazandırılmasında önemli bir rol oynayan bankacılık sisteminin çökmesi ve yükümlülüklerini yerine getirememesi, öncelikle borsada işlem gören hisse senetlerinin hızla düşmesine neden olmaktadır. Ayrıca Merkez Bankasının mali piyasaları yönlendirmede etkisiz kalması, elindeki para politikası araçlarının yetersizliği finansal kaynaklı ekonomik krizlerin oluşmasındaki en önemli faktördür (Aktan 1992: 69-71). Geçmiş dönemde yaşanan finansal krizleri baktığımızda ise; faiz oranlarının yükseldiği, belirsizliğin arttığı, hisse senedi fiyatlarının düşmesi finans piyasalarında karmaşa ve krizin oluşmasına neden olmuştur (Aktan 1992: 69).

"Finansal krizlerin ortaya çıkmasındaki en önemli nedenlerden birisini; asimetric bilgi sorunu olduğu bilinmektedir. Asimetric bilgi türü iki şekilde ortaya çıkmaktadır. Ters seçim (Adverse Selection) ve Ahlaki tehlike (Moral Hazard) dır. Oluşan ve oluşabilecek finansal krizlerin etkilerinin azaltılması için ilk öncelikli olarak asimetric bilgi sorununun azaltılması gerekir. Ahlaki tehlike, finansal işlem gerçekleştikten sonra; ters seçim, finansal işlemin gerçekleşmesinden önce ortaya çıkmaktadır. Ekonomi bil-

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

imcilerine göre, finansal sistem krizleri, asimetrik bilgi sorunlarının yoğunlaşması sonucu finansal aracı kuruluşların (Banka) verimli yatırım projelerini dahi fonlamayı reddetmelerine yol açarak finansal aracılık sisteminin etkinliğini kaybetmesi ve ekonomik faaliyetlerin ciddi biçimde daralması şeklinde tanımlanmaktadır. Genellikle bankaların kendi müşterileri arasında asimetrik bilgi problemi bulunmakta olup, bankalar güvenli borç alıcılar ile güvensiz borç alıcıları ayırt edememektedirler. Ayırt edilemeyen iyi ve kötü müşteri ilişkisi, bankaların bazı gerçekleri de anlayamamasına neden oluşturur. Bu nedenle iyi ve kötü niyetli müşteriler aynı şekilde değerlendirilerek yüksek faiz uygulaması gerçekleştirilir. Bankalar tarafından gerçekleştirilen bu uygulamalar, banka müşteri ilişkilerini etkileyerek ters seçim ortamını ortaya çıkartır. Kötü müşteri yüksek faizi uygulamaya istekli olmasına rağmen iyi niyetli müşteri bu durumdan zarar görüp kendini geri çekebilir. Bu durumda verilen krediler geriye dönüş yapmaz ve ahlaki tehlike ortaya çıkar. Bu tip işlemler sonucunda finans piyasasında oluşan güvensizlik ve istikrarsızlık ekonomik krizin oluşmasına neden oluşturur." (Turhan 2001: 91).

Piyasada ve finans sektöründe uygulanan yüksek faiz ülkedeki girişimcileri etkilediğinden yatırım istihdamını engellemektedir. Yapılamayan yatırımlar nedeni ile istihdam açığı ortaya çıkmakta ve ekonomi etkilenmektedir.

Serbest piyasada oluşan yüksek faiz nedeni ile üretim maliyetleri de etkilenecek ve üretim hacminde azalış oluşacaktır. Bu durum ihtiyaç duyulan ürünlerin fiyatlarının da yük-

selmesine, alım gücünün düşmesi ve piyasada karmaşa yaşanmasına neden olacaktır.

Uygulanan yüksek faiz, işletmelerin üretim yapmak yerine, ellerindeki nakit parayı bankalara yatırmaya ve faiz yolu ile kazanç sağlamalarına neden olacağından, bu durum iş hacminin azalarak, iş piyasasındaki istihdam oranının hızla düşmesine zemin oluşturacaktır. Üretim maliyetlerinin arttığı, faiz oranlarının yükseldiği bir piyasada, üretici konumundaki işletmelerin üretim yapmaları beklenemez. Bu gibi durumlarda üretim mekanizması işlemez bir hale gelmekte, işsizlik yükselerek alım gücü düşmektedir. Bu yönde oluşan olumsuzluklar nedeni ile piyasa çöküş yaşayarak kriz ortamının doğmasına neden olmaktadır. Finansal krizlerin diğer bir nedeni ise; makro ekonomik yapıdaki dengesizliklerin artmasıdır. Gelişmekte olan ülkeler genelde deviz kurunu kontrol altında tutarak serbest faiz oranları politikasını tercih etmektedir. Bu durumun en önemli nedenlerinden birisi ise; sıcak para politikası uygulamasına olanak sağlanmasıdır. Önemli bir nokta ise; bu politika sistemini uygulayan gelişmiş ülkelerde para krizleri ve ekonomik krizlere yönelik sorunlar yaşandığı da görülmektedir. Gerçekleşen bu nedenler, kur politikasında hedeflenen oranın gerçekleşmesinde önemli bir rol oynar (Alkin 1975: 26-29).

Bir önemli unsur ise; ülke ve finans yönetiminin sabit kur politikası uygulayarak, ülkeye sıcak para sokmak istemeleridir. Fakat yapılan bu çalışmada sabit kur politikası içinde hedeflenen oranın gerçekleşmesi büyük önem arz eder.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Üretim stoklarının artması, politik istikrarsızlık, borçların yükselmesi, zayıf finansal sektör yapılarındaki dengesizlik hedeflenen sabit kur politikası oranının gerçekleşmemesine neden olmaktadır. Ayrıca kısa vadeli borçlanma da reel kuru değerli hale getirdiğinden, piyasadaki zayıflıkların, reel kurdaki aşırı değerlenmenin farkına varan yatırımcılar sermayelerini geri çekmeye başlar ve bu durumda krizin oluşmasına neden olur.

Finansal serbestleşme, finansal krizlerinin oluşmasına katkı sağlayan bir başka gerçektir. "Kısa süreli sermayeleşmenin bir ülkeye geliş nedeni faiz arbitrajından yararlanmaktır. Yüksek reel faiz kısa sürede kârları arttırır, ulusal parayı değerlendirir. Bu durumda o ülkenin ihracatı azalır, ithalatı artar ve cari açık oluşur. Makro ekonomik dengesizlik, kısa süreli sermaye akımları krizin ortaya çıkmasına neden olur. Sürü psikolojisi olarak adlandırılan; ekonomik veriler normal olduğu halde, iktisadi çevrelerin ekonomide sorun varmış gibi davranmaları olayı da krizin başka nedenidir. Bir spekülâtör mali açıdan önemli bilgilere sahipse ve ekonomik varlığında bir değişiklik yaparsa diğer yatırımcılar da aynı yolu izlerler. Bu olay katlanarak devam eder ve sürü psikolojisi ortaya çıkar. Finansal krizlerin ortaya çıkışı üç türdür. Bunlar; bankacılık, döviz ve ödemeler dengesi krizleridir." (Romer 2001: 665).

Finansal alanda yaşanan krizler birçok alanı etkisi altına aldığından bu alanların tek tek incelenmesi ve yaşadıkları sorunlara ilişkin değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Özellikle finans ve ekonomi piyasalarını çok yönlü olarak irdelemek

gerekir. Bunların başında banka, döviz, reel sektör, ödeme dengesi ve finansal politikalaradır.

2008 KÜRESEL KRİZİ VE İŞGÜCÜ PİYASASINA ETKİSİ

Kriz kelimesi, "bir işin, bir olayın geçtiği karışık safha", "içinden çıkılması zor durum", "birden bire meydana gelen kötüye gidiş ve tehlikeli an" gibi anlamlara gelmektedir. Kriz yunanca "karar" anlamına gelen "krisis" kavramından gelmektedir. Bu sürecin içinde bir durumdan diğerine geçişte ortaya çıkan "kararsızlık" anını ifade etmektedir (Genç 2007: 357).

Çeşitli tanımlamalara göre İşletmeler açısından kriz;

Kriz, beklenilmeyen ve önceden sezilemeyen, acele cevap verilmesi gereken durumdur. Kriz, örgütün önleme ve uyum mekanizmalarını etkisiz hale getirerek, mevcut işleyişini tehdit eden gerilim durumudur.

Kriz, örgütün normal işleyen sistemini bozan ve aniden ortaya çıkan bir durum olarak tanımlanabilir. Bu yönüyle kriz önemli bir değişme veya gelişme olduğu zaman, örgütün normal işleyişini bozan rahatsızlık durumudur.

Krizin kaynakları üzerinde durarak, krizi tanımlayan yaklaşımlara göre, krize kaynaklık eden faktörler karşısında örgütlerin, örgütsel ve yönetsel süreçlerinde işleyiş bozukluklarına ve örgütsel düzenin büyük ölçüde sarsılmasına neden olan ve plansız biçimde ortaya çıkan ve sorunların giderilmesi için, mevcut çözüm yollarının yeter-

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

siz kalması sonucu, sorunlar ile birlikte gelişen gerilim durumudur.

Kriz örgütü ve yöneticileri zor durumda bırakan, yönetsel ve örgütsel faaliyetlerin, gereğince yerine getirilmemesi durumudur (Genç 2007B: 357).

Kriz, beklenilmeyen ve önceden sezilemeyen, çabuk ve acele cevap verilmesi gereken, örgütün önleme ve uyum mekanizmalarını etkisiz hale getirerek, mevcut değerlerini, amaçlarını ve varsayımlarını tehdit eden gerilim durumudur (Dinçer 2007: 407).

Kriz işletmenin mevcut konumunu ve geleceğini etkileyen hiç beklenmeyen bir anda ortaya çıkan ve genelde önlem alınmakta geç kalınan olumsuz bir durumdur. Kriz olumsuz bir kelime olmasına rağmen bazı sektörler ve şirketler için yarattığı fırsatlar açısından olumlu olarak da değerlendirilebilir. Krize ulusal ve uluslararası politikalar sebep olabileceği gibi kurumsal anlamda da şirketlerin yaşadığı kısa ve uzun süreli farklı boyutlarda krizlerde söz konusu olabilir (Arıdur 2009).

Türü ve faaliyet alanı ne olursa olsun örgütler bugün hızlı ve sürekli değişen bir çevrede bulunmaktadır. Söz konusu değişim, örgütlere aynı anda çeşitli tehlike ve fırsatları bir arada sunmaktadır. Örgütlerin başarısı, büyük oranda, tehlike ve fırsatlara karşı gösterecekleri duyarlılığa bağlıdır. Fırsat ve tehditlerin, öngörü ve çeşitli tedbirler ile yönetilmesi gerekmektedir (Arıdur 2009). Kriz öncesi, kriz anı ve kriz sonrası, işletmelerin kurumsal hedefleri ve aldıkları her karar çok önemlidir.

Kriz anında alınan önlemler; genelde üretimi küçültme, işten çıkarma, yatırımları durdurma şeklinde olmaktadır. Panik havasında olan bu işlemler bazen işletmeye daha fazla risk ve durağanlık getirmektedir. Plansız küçülme, Nitelikli ve birikimli personelin kaybı, bununla birlikte pazar ve müşteri kaybı da söz konusu olmaktadır (Arıdur 2007).

2008 KÜRESEL KRİZİ

Küreselleşme ile meydana gelen hızlı değişimlerde örgütler ve örgüt fonksiyonları önemli ölçüde etkilenmektedir. Bu hızlı değişim sürecinde küresel pazarlarda rekabet eden çokuluslu işletmelerin anlaşılması daha da önem arz etmektedir. Uluslararası ticarete serbestlik düzeyinin artmasıyla mal, hizmet, bilgi ve sermaye hareketleri hızlanmıştır. Bu ise işletmelerin dünyanın değişik bölgelerinde daha kolay ticari faaliyet yapabilme olanağı sağlamaktadır. Küreselleşme, işletmenin faaliyet alanları, üretimlerini, rekabet şekillerini ve yönetim anlayışları değişmeye başlamıştır. Artık sadece yerel ülke içerisinde ve çok sınırlı bir uluslararası çevrede gösterilen faaliyetlerin etkisiyle mücadele etmekten öte, küresel bir pazarda ve küresel rakiplerle mücadele zorunluluğu doğmaktadır (Egeli 2009: 2).

Dünya Ekonomisinde küreselleşme eğilimlerinin devletlerin ekonomi politikalarını önemli ölçüde değiştirdiği görülmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkeler 1970'li yıllardan itibaren hızla yayılan bir serbestleşme sürecine girmişler ve ekonomik yapılarında bir değişim süreciyle karşı karşıya kalmışlardır. Bu ülkeler kamu kesimini daraltıcı etki oluşturan

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

maliye ve para politikalarına ağırlık vermişlerdir. Dolayısıyla hem vergi oranlarını azaltıcı şekilde gevşek vergi politikaları hem de kamu harcamalarını daraltıcı sıkı harcama politikaları kullanmışlardır. Gelişmekte olan ülkeler bu yolla bir yandan devletin ekonomideki rolünün sınırlandırılması diğer yandan da özel girişimcilerin ağırlıklı olarak yönlendirdiği bir serbest piyasa sürecine girilmesini amaçlamışlardır.

Ancak zamansız dışa açılma kamu açıklarının daha da artmasına ve bu ülkelerin hem yüksek enflasyon hem de düşük üretim seviyelerine sahip olmalarına neden olmuştur. 2000-08 döneminde ise ABD ekonomisi başta olmak üzere dünya genelinde bir ekonomik durgunluk sürecine girildiği görülmektedir. Özellikle 2000-04 döneminde ABD hükümetinin kendi yurt içi piyasalarını rahatlatmak için uyguladığı düşük faiz ve gevşek maliye politikaları durgunlukla mücadele etmeye hizmet etmesine rağmen düşük faiz politikasının gayrimenkul piyasalarında yol açtığı durgunluk maliyetlerinin reel piyasalara ve dış piyasalara yansması nedeniyle dünya küresel bir kriz ile karşı karşıya kalmıştır. Küresel krizin yayılma aşamasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de daha fazla harcama ile ekonominin uyarılmasına ve ekonomik büyüme hızının düşürülmesine yönelik tedbirler alınmaktadır. Ancak bu tedbirlerin bütçe açığını artırıp enflasyonist baskıları hızlandırıcı etki oluşturmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Küreselleşmenin temel mantığı; sermayenin karlılığının arttırılmasıdır. Dolayısıyla ekonomi politikalarının da etkin kaynak

dağılımının sağlanmasının ve buna bağlı olarak ekonomik refahın arttırılması için kullanılması bu mantığın birincil koşuludur. Bu koşulun sağlanması ise serbestleştirilmiş bir piyasa ekonomisinin oluşmasına bağlıdır. Bu açıdan dünya ekonomilerini tek bir pazara dönüştürerek karını maksimize etmeyi amaçlayan sermaye için iki temel hedef bulunmaktadır. Bunlardan biri ulusal devletin denetim gücünün sınırlandırılması, diğeri ise emek faktörünün kazanımlarını sınırlandırılmasıdır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği finansal liberalizasyon eğilimleri, 1970'li yıllardan itibaren bir yandan ülkelerin makroekonomik yapılarında bozulmaların yaşanmasına yol açmış ve bu ülkelerin finansal piyasaları daha da kırılgan hale getirmiştir. Bir ekonomide finansal sistemin istikrarı, finansal kurumların temel fonksiyonlarını etkin ve başarılı şekilde gerçekleştirmeleri ile mümkün olmaktadır. Başka bir deyişle istikrarlı bir finansal sistem hem içsel ve dışsal şokların piyasalarda yol açtığı dengesizliklerle mücadele edebilmeli hem de reel ekonomide performansı arttırıcı etkiler oluşturabilmelidir.

Finansal faaliyetlerin küreselleşmesi 1950'li yıllardan itibaren başlamıştır. Ancak 1980'lerden sonra hızlanmış ve sermayenin daha düşük risk altında ve daha yüksek kazanç sağlama düşüncesiyle sınır ötesi alanlara yayılması sonucunda ulusal finans piyasaları hızla bütünleşmiş, bu piyasaların aralarındaki sınırlar kalkmıştır. Küresel finansın temel niteliği en güçlü ülkeler de dahil olmak üzere ülkelerin hükümetlerinin siyasi kontrolleri ve ulus-

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

lararası kuruluşların etkileri dışında olması ve bu nedenle istikrarsız bir yapı göstermesi olmuştur. Spekülatif amaçlı finans akımları mali krizlere neden olmuş ve bu krizler özellikle mali yapıyı önemli ölçüde bozmuştur. Özellikle kısa vadeli sermaye akımlarının ülkelere giriş ve çıkışlarındaki dalgalanmalar bu ülkelerin mali istikrarını bozabilmekte ve birçok ülke gerekli önlemleri alamadıkları için mali krizlere girebilmektedir (Altay 2009: 11).

Globalleşen dünyada devletlerin ekonomileri birbirine bağımlı hale gelmiştir. Bu sistemin en büyük siyasi ve ekonomik aktörü olan ABD'de meydana gelen finansal kriz dolaylı olarak diğer devletleri de etkilemektedir. Globalleşme ile bütün devletlerin merkez bankaları ABD Merkez Bankası'na göbeğinden bağlı hale gelmiştir. Bu sebeple, ABD'de meydana gelen finansal kriz dünyanın diğer devletlerine de yayılmıştır. Finansal krizde halkın elinden ticaret yoluyla çıkan paralar, büyük sermaye kuruluşlarında toplanmıştır. Sistem bu parayı tekrar halka döndürecek tedbirleri alamadığı için ekonomide müşteri durumunda olan halk kesiminde talep daralması meydana gelmiştir. Talebin daralması üretimin azalmasına, üretimin azalması da istihdamın daralmasına ve büyüme rakamlarının küçülmesine yol açmaktadır. Finansal krizler belli bir aşamadan sonra yapısal krize dönüşmektedir

Türk ekonomisi dışa bağımlı bir ekonomi olduğuna göre, böyle bir ekonominin dış dünyada meydana gelen krizlerden etkilenmemesi mümkün değildir. Ancak bu aşamada her sektörün farklı farklı etkilendiği görülmektedir.

ABD kaynaklı küresel ekonomik krizde devletler batmamaktadır. Devletler içinde bazı şirketler batarken, yeniden bazı büyük şirketler meydana gelmektedir. Kısacası sermaye el değiştirmektedir. Türkiye'de krizi ilk algılayan Türkiye İş Bankası yönetimi olmuştur (Toprak 2009).

Dünyanın en başarılı yatırımcılarına göre küresel finans kriz: ekonomideki son 25 yılın köpüklenmesinden doğmuştur. Köpüklenmeyi oluşturan ise, modern finansın bel kemiği konumundaki doğurgan ve spekülatif faizdir. Faiz, modern ekonomilerin âdeta hücrelerine kadar işlemiştir. Faizle alâkasız gibi görünen finansal işlemlerin hepsi dolaylı olarak faize bağlıdır (Uslu 2008: 26).

Dünyayı saran ekonomik krizin patlak verdiği noktaya bakıldığında iki Mortgage devi Fannie Mae ve Freddie Mac'in devlet kontrolüne geçmesi ile başladığı görülmektedir. 15 Eylül 2008'de de Lehman Brothers'ın batışıyla da zirve yapmıştır. Lehman'ın hisseleri borsada yarı yarıya değer kaybetmiş, tarihi Amerikan İç Savaşı'ndan eskiye dayanan ve Büyük Buhran'da ayakta kalmayı başaran bankanın piyasa değeri 5,4 milyar dolara inmiş, hazine bakanlığı, ABD Merkez Bankası (Fed) ve Wall Street bankalarının yetkilileri, New York Fed'in Manhattan'daki binasında toplanmıştır.

Dönemin Hazine Bakanı Henry Paulson, Lehman'ın kurtarılması için hükümetin adım atmasına karşı çıkmış, diğer büyük bankalar da adım atmamış, bunun yerine Bank of America, Fed ve Hazine Bakanlığının önerisi ile diğer sorunlu

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

yatırım bankası Merrill Lynch'i 50 milyar dolara satın almıştır. Alabama eyaletinde pamuk işçilerine hizmet etmek için 1850 yılında üç kardeşin kurduğu 158 yaşındaki Lehman Brothers, 15 Eylül'de iflas bayrağını çekmiştir.

ABD'nin beş büyük yatırım bankasından üçü küresel kredi krizine dayanamamaya 2007 yılında çekilmiş, JPMorgan Chase, Bear Stearns'ı, Bank of America ise Merrill Lynch'i satın almış, Lehman Brothers ise çökmüştür. Fed ise son iki büyük yatırım bankası Goldman Sachs ve Morgan Stanley'in statülerini değiştiren kararını onaylayarak, bu bankaların ticari bankacılık yapmasının önünü açmıştır. Dow Jones Endeksi, 15 Eylül'de 504 puan-dan fazla değer kaybederek borsadaki 700 milyar dolarlık varlık yok olmuştur.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Bear Stearns'un 29 milyar dolarlık maliyeti ABD Devleti tarafından üstlenilmiştir. 8 Eylül 2008'tarihinde ABD Hükümeti, iki mortgage devine el koymuş, İşte bu gelişme tüm dünyayı kasıp kavuran 2008 Dünya Ekonomik krizinin başlangıcı olmuştur.

El koyma işlemi, krizin bir mortgage krizi olmaktan çıkmasına ve tüm finans piyasalarını sarmasına neden olmuştur. İlk etkilenen kurum da bu olaydan hemen bir hafta sonra Lehman Brothers olmuştur (www.ekopolitik.org).

Küresel Krizin Nedenleri

ABD Krizi ve Krizin Küresel Piyasalara Yansımaları ABD ekonomisinde özellikle 2000'li yılların başlarından itibaren

yaşanan ve yurt içi piyasalara hızla yayılan durgunluk süreci, ekonomiyi canlandırıcı yönde mali ve parasal önlemler almasını zorunlu hale getirmiştir. Bu dönemde özellikle 2001-03 döneminde azalan yurt içi talebin canlandırılması ve bu yolla piyasalarda ek talep oluşturulması için düşük faiz politikasının geniş çaplı olarak kullanıldığı dikkati çekmektedir.

Krizi Tetikleyen Faktörler: Krizin Ortaya Çıkışı ve Küresel Piyasalara Yayılması: ABD krizini tetikleyen temel faktörler; düşük faiz politikasının uygulanması sonucunda düşük faizli konut kredilerinin (mortgage kredilerinin) yapısının bozulması ve buna bağlı olarak faiz yapısının uyumsuzlaşması, konut fiyatlarında balon artışların ortaya çıkması, menkul kıymetlerin fonlanmasında yaşanan sıkışıklık, kredi türev piyasalarının genişlemesi ve kredi derecelendirme sürecinde yaşanan sorunlar şeklide belirtilebilir. ABD krizinin başlangıcı düşük faiz politikasının piyasalar üzerindeki etkileri ile ortaya çıkmıştır (MKG). Nitekim 2001-04 döneminde yapılan hızlı faiz indiriminin temel amacı daralan yurt içi talebi canlandırmaktır. Bu yolla kredi talebi büyük ölçüde canlanmış, artan kredi talebi emlak fiyatlarını arttırmış, bankalar ipotekli gayrimenkullere ikinci, üçüncü ipotekleri yaparak buldukları ek kaynakları yine piyasayı canlandırmak için kredi olarak piyasaya sunmuşlardır. Bu süreçte yaşanan canlanma özellikle gayrimenkul piyasasındaki canlanmanın bir sonucudur. Krizi tetikleyen düşük faiz politikasının bir devamı niteliğinde olan inşaat sektörü yoluyla ekonominin canlandırılması politikası ise temel olarak düşük gelirli kesimi

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

konut sahibi yapma amacı ile çok düşük faizli emlak kredilerinin (subprime krediler) piyasaya sunulmasını temel almıştır. Çok düşük faizli ve düşük kaliteli subprime mortgage kredilerinin hızla artması piyasada canlanmayı sağlamıştır. Yatırım bankalarının piyasaya daha fazla kredi sunmak için menkul kıymetleştirme yaparak (alacaklarını satarak) yeni kaynaklar bulup bu kaynaklarla yeni krediler açmaları söz konusu olmuştur (Karhunen, 2000). Ancak bir süre sonra bir yandan fiyatlardaki balon artışlara bağlı olarak gayrimenkul piyasalarında durgunluğun başlaması diğer yandan düşük faiz politikasının enflasyonu hızlandırma riskine karşı hükümetin faiz oranlarını yükseltmesi kredi geri ödemelerinde önemli ölçüde sıkışıklık yaşanmasına yol açmıştır. İnşaat sektörü yoluyla ekonomiyi canlandırma politikası sonucunda düşük gelirlileri konut sahibi yapmak için yeni düzenlemeler ile subprime ve değişken faizli krediler artmıştır. Özellikle değişken faizli mortgage kredilerinin geri ödeme tutarları faiz oranlarındaki bu artışlar nedeniyle oldukça yüksek düzeylere ulaşmıştır. Alacaklarını tahsil edemeyen bankalar ya icra yoluna gitmişler ya da diğer bankalardan borç bulmaya çalışmışlardır ve sonuçta likidite krizi başlamıştır. Konut fiyatlarındaki balon artışlar da kriz tetikleyen bir faktördür. Nitekim kısa vadeli faizlerin yükselmesiyle birlikte sürekli artan konut fiyatları 2006 yılında gayrimenkul piyasalarında başlayan durgunluğa bağlı olarak düşmeye başlamıştır. Bu durumda fiyatların yükseleceği ve dolayısıyla evinin değerinin artacağı düşüncesiyle yüksek faizlere katlanan tüketiciler zor durumda kalmışlardır. Değişken faizli subprime

kredilerinin piyasalar üzerindeki baskısını azaltmak için ABD merkez Bankası tarafından yapılan faiz indirimi, piyasaları bir miktar rahatlatırsa da teminat niteliğindeki konutların değerini azaltmıştır. Bu durumda mortgage kredisi ile ev alıp bankaya evini teminat gösteren tüketiciler daha da zor durumda kalmışlardır. Geri ödemelerde yaşanan sıkışıklığa bağlı olarak piyasada ortaya çıkan daralma menkul kıymetlerin fonlanmasında da sıkışıklığa yol açmıştır. Mortgage kredilerine dayalı olarak ihraç edilen ve menkul kıymet piyasasının temel fon kaynağı olan mortgage kredilerinin geri ödenememesi ikincil piyasaların fonlanmasında da sıkıntılara yol açmıştır. Diğer yandan yatırım bankalarının daha önce kredi canlanmasını teşvik etmek amacıyla ek kaynak bulmak için kredi alacaklarını menkul kıymetleştirme yoluyla yatırım aracı haline çevirmeleri, kredi türev piyasalarının genişlemesine yol açmıştır. Kredi veren kuruluşlar menkul kıymetleştirme yoluyla çeşitli yatırım araçları ile yeni kaynak elde etme yolu bulmuşlardır. Bu süreçte risk duyarlılığı azalmış ve bankalar bu mortgage tahvillerini yüksek getiri karşılığında kâr odaklı ancak denetimi zayıf olan piyasa fonlarına (örneğin; serbest fonlar) satmışlardır. Tahvillerin değerinin yüksek olması bu tahvillere talebi arttırmış ve bu yolla serbest fonların piyasadaki payı hızla artmıştır. Bu pay 2000 yılında 500 milyar dolar iken 2007 yılında 2 trilyon dolara çıkmıştır. Buna bağlı olarak türev ürünlerin piyasadaki payı da artmıştır. Bu pay 2000 yılında 500 milyar dolar iken 2007 yılında 2 trilyon dolara çıkmıştır (Rodriguez 2002: 597-607). Bu pay 2000 yılında 20 trilyon dolar iken 2007 yılında 120 trilyon dolara

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

çıkmıştır. Ancak finansal sistem göstergeleri tersine işlemeye başladığında tahvil değerleri düşmüş, bu serbest fonların varlıklarında ciddi kayıplar oluşmuş ve bu kayıpları telafi etmek için yapılan fon satış talepleri likidite sorununu beraberinde getirmiştir. Bankalar riskli müşterilerine kredi vermeyi durdurmuş ve likidite krizi başlamıştır. Kredi derecelendirme sürecinde yaşanan sorunlar da krizi tetikleyen bir diğer faktördür. Kredi derecelendirme kuruluşları başlangıçta mortgage kredilerine dayalı tahvilleri yüksek derecelendirmişlerdir. Dolayısıyla bu süreçte bu tahvillere talep büyük ölçüde artmıştır. Ancak yaşanan kriz ile birlikte bu kuruluşların ardı ardına bu tahvillerin kredi notunu düşürmeleri sonucunda paralarını fondan çekmek isteyen yatırımcı sayısı artmış ve bu tahvilleri nakde dönüştürmek zorlaşmıştır. Aynı derecelendirme kuruluşları kısa bir süre önce bu tahvillere yüksek notlar verirken bir anda not indirimine gitmeleri, sistemi sorgulanmasına yol açmış, bu yatırım araçlarının değeri düşmüş ve fonlar büyük ölçüde değer kaybetmiştir. Bu süreç de krizi körüklemiştir. ABD piyasalarında başlayan kriz kısa sürede küresel piyasalara yayılmıştır. Çünkü mortgage piyasaları sadece kredi veren ve kullanan arasındaki ilişkiler bağlı bir piyasa olmadığından tüm finansal sistem artan faizle ve durgunluk karşısında dalgalanma eğilimine girmiş ve mortgage tahvilleri menkul kıymetleştirme yoluyla küresel piyasalarda sürekli el değiştiren tahviller olduğu için bu piyasalarda başlayan ve derinleşen kriz diğer piyasalara da yansımıştır (TSE & West 1992: 138).

Kriz Yönetim Sürecinde Maliye Politikaları: ABD'de kriz yönetimi için

başlangıçta para politikasının ağırlıklı olarak kullanıldığı ancak hemen ardından bu politikanın yetersizliğini telafi etmek için maliye politikalarına ağırlık verildiği görülmektedir. Bu süreçte para politikası faiz politikası ve likidite desteği sağlanması şeklinde uygulanmıştır. Subprime kredi tahvillerinin değerinde faiz artışları nedeniyle yaşanan düşüşler finansal istikrarı tehlikeye soktuğunda 2001-08 döneminde ABD Merkez Bankası üç ayrı faiz politikası uygulamıştır. 2001-03 döneminde yaşanan durgunluk sürecinde ABD Merkez Bankası gösterge faizini yüzde 6.50'den yüzde 1.75'e kadar düşürmüş ve sonuçta ekonomi canlanma eğilimine girmiştir. Daha sonra ekonomik canlanmaya karşılık azalan faizler nedeniyle enflasyon riski oluşmasına karşı önlem olarak ABD Merkez Bankası 2004-06 döneminde faiz oranlarını arttırarak yüzde 5.25 düzeyine çıkarmıştır. 2007 yılında başlayan dalgalanma sürecinde iş gösterge ve iskonto faiz oranlarını yeniden düşürmeye başlamış ve piyasaya çeşitli yollarla likidite desteğinde bulunmuştur. Bu süreçte ABD Merkez Bankası Ağustos 2007'de başlayan finansal dalgalanmaların etkilerini en aza indirmek ve finansal istikrarı sağlamak için bir dizi likidite arttırıcı işlem yapmıştır. Açık piyasa işlemleri, vadeli ihale kolaylığı, vadeli menkul kıymet borç verme kolaylığı ve piyasa yapıcılığı kredi kolaylığı gibi spesifik piyasa araçları ile piyasaya likidite sunmuştur. Piyasaya likidite desteği sağlayan bu önlemlerin ortak özelliği borç geri ödemelerini kolaylaştırmak ve bu yolla piyasalarda oluşan likidite sıkışıklığını ortadan kaldırmaktır. Kriz sürecinde para politikasını destekleyici yönde uygulanan maliye politikasının

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

temel özelliği ise genişletici etkiler oluşturacak mali önlemler içermesidir. Bu amaçla sunulan 150 milyar dolarlık ekonomik büyüme paketinin temel hedefi kısa dönemde harcama eğilimi yüksek olan kesimin tüketimini arttırarak yatırımları canlandırmak olmuştur. 150 milyar dolarlık ekonomik büyüme paketinin 100 milyar doları tüketiciler, 50 milyar doları ise yatırımcılara ayrılmıştır. Dolayısıyla öncelikle talep artışının sağlanması hedeflenmiştir. Bunun için kamu harcamaları yerine vergi indirimleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır. Öncelikle tüketicinin kullanılabilir gelirini talebe dönüştürebilmesi için kişisel gelirini arttırma amacıyla dolaysız vergiler azaltılmış daha sonra gelirin harcamaya dönüşmesi için tüketim mallarının fiyatını düşürücü etki oluşturacak şekilde dolaylı vergiler de azaltılmıştır. Sonuçta artan talebe karşı üretimi teşvik etmek için yatırımcılara da vergi indirimleri ve vergi teşvikleri sağlanmıştır. ABD'de seçim sonrasında yeni hükümetin kriz ile mücadelede 2009 itibariyle uygulamayı planladığı maliye politikaları da bu genişletici önlemlerin devamı niteliğindedir. ABD'de yaşanan yurt içi daralmaların genişletici para politikaların destekleyen genişletici maliye politikaları ile giderilmeye çalışıldığı ve bu kapsamda uygulanan maliye politikalarının vergi indirimlerini, vergi muafiyet ve istisnalarını temel alan politikalar olduğu görülmektedir (Zhao 1998: 281-307).

ABD krizinin dünya ekonomisine ve doğal olarak küresel piyasalara etkisinin iki temel noktada ortaya çıktığı belirtilebilir. Birincisi; ABD piyasalarında başlayan ve hızla diğer piyasalara yayılan daralma,

küresel piyasalarda da likidite ve kredi daralmasına yol açmıştır. Bu nedenle ortaya çıkan bu daralma süreci küresel bankacılık sisteminin yeniden yapılandırılmasını gerektirmiştir. ABD kendi içinde zarar eden veya iflas eden yatırım bankalarının çoğunu kamulaştırmış, krizin yansıdığı ülke piyasalarında da benzer bir eğilim oluşmuştur. İkincisi; serbest piyasa ekonomisinin bu şekilde uygulanmasının küresel piyasalar için ciddi bir tehdit oluşturduğu ve dolayısıyla serbest piyasa ekonomisinin kurallı piyasa ekonomisine dönüştürülmesi ve bu kuralların belirlenmesi için uluslararası düzeyde ortak bir plan oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmıştır (Şimşek & Altay, 2009: 15-19).

UYGULAMA

Araştırmaya katılan bireylerin %68,1'i kadın bireylerden, %31,9'u erkek bireylerden oluşmaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin %28,9'u 27-32 yaş aralığında, %20,1'inin 21-26 yaş aralığında, %20,1'inin 45 ve üstü, %18,1'inin 39-44 yaş aralığında, %12,8'inin 33-38 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan bireylerin %78,6'sının evli olduğu, %21,4'ünün bekar olduğu Araştırmaya katılan bireylerin eğitim durumu incelendiğinde; %45,1'inin üniversite mezunu olduğu, %29,3'ünün lise mezunu olduğu, %22,7'sinin yüksek lisans mezunu olduğu, %3'ünün ise ilköğretim mezunu olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin %64,8'inin çalışan olduğu, %35,2'sinin işveren olduğu saptanmıştır.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Araştırmaya katılan bireylerin şirketin başarı durumu %75,7'sinin şirketin başarılı olduğu, %24,3'ünün başarılı olmadığı belirlenmiştir. Araştırmaya katılan bireylerin çalıştığı şirketin türü incelendiğinde; %54,3'ünün limited şirketi olduğu, %18,4'ünün anonim şirket olduğu, %11,5'inin komandit şirket olduğu, %4,9'u kolektif şirket olduğu ve %10,9'unun diğer şirket türünden olduğu saptanmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu incelendiğinde; %60,9'unun etkilendiği, %39,1'inin etkilendiği belirlenmiştir.

Şekil 3.1: Araştırmaya katılan bireylerin olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı durumu

Olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı durumu	N	%
Evet	188	61,8
Hayır	116	38,2
Toplam	304	100,0

Araştırmaya katılan bireylerin olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı durumu incelendiğinde; %61,8'inin kriz iletişim planı olduğu, %38,2'sinin kriz iletişim planı olmadığı belirlenmiştir.

Şekil 3.2: Kriz ile ilgili fikirleri ile cinsiyet durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Erkek	97	3,1392	,65774	1,129	0,260
Kadın	207	3,0396	,74298		

Kriz ile ilgili fikirleri ile cinsiyet durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Şekil 3.3: Kriz ile ilgili fikirleri ile yaş durumu arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Yaş durumu	N	Ortalama	Standart sapma	F	p	Fark
21-26 yaş arası	61	3,5852	,51505	61,859	,000	1-3,1-4,1-5,2-3,2-4,2-5,3-5
27-32 yaş arası	88	3,5284	,49176			
33-38 yaş arası	39	2,8487	,70594			
39-44 yaş arası	55	2,5582	,52412			
45 ve üstü	61	2,5033	,49294			
Toplam	304	3,0714	,71730			

Kriz ile ilgili fikirleri ile yaş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yaş durumları arasındaki ilişkinin; 21-26 yaş arası ile 33-38 yaş arası, 21-26 yaş arası ile 39-44 yaş arası, 21-26 yaş arası ile 45 yaş ve üzeri, 27-32 yaş arası ile 33-38 yaş arası, 27-32 yaş arası ile 39-44 yaş arası, 37-32 yaş arası ile 45 yaş ve üzeri, 33-38 yaş arası ile 45 yaş üzeri değerleri arasında fark olduğu saptanmıştır.

Şekil 3.4: Kriz ile ilgili fikirleri ile medeni durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Medeni durum	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evli	239	3,0184	,69185	-2,490	,013
bekar	65	3,2662	,77908		

Kriz ile ilgili fikirleri ile medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.5: Kriz ile ilgili fikirleri ile eğitim durumu arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Eğitim durumu	N	Ortalama	Standart sapma	F	p	Fark
İlköğretim	9	3,3333	,63246	3,122	,026	3-4
Lise	89	3,0157	,68223			
Üniversite	137	3,1803	,73273			
Yüksek lisans doktora	69	2,8929	,70717			
Toplam	304	3,0714	,71730			

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Kriz ile ilgili fikirleri ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Eğitim durumları arasındaki ilişki üniversite ile yüksek lisans doktora arasındaki farktan kaynaklandığı belirlenmiştir.

Şekil 3.6: Kriz ile ilgili fikirleri ile Şirketteki konumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Şirketteki konum	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
çalışan	197	3,4782	,51989	21,204	,000
işveren	107	2,3224	,31181		

Kriz ile ilgili fikirleri ile şirketteki konumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.7: Kriz ile ilgili fikirleri ile Kurumdaki çalışma süresi arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Kurumdaki çalışma süresi	N	Ortalama	Standart sapma	F	p	Fark
1 yıldan az	18	3,4778	,52419	25,319	,000	1-4,1-5,2-3,2-4,2-5,3-4
1-5 yıl arası	75	3,5413	,54750			
6-10 yıl arası	89	3,1146	,71614			
11-15 yıl arası	72	2,5819	,58798			
16 yıldan fazla	50	2,8480	,63767			
Toplam	304	3,0714	,71730			

Kriz ile ilgili fikirleri ile Kurumdaki çalışma süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Kurumdaki çalışma süresi arasındaki ilişkinin; 1 yıldan az ile 11-15 yıl arası, 1 yıldan az ile 16 yıldan fazla, 1-5 yıl arası ile 6-10 yıl arası, 1-5 yıl arası ile 11-15 yıl arası, 1-5 yıl ile 16 yıldan fazla, 6-10 yıl arası ile 11-15 yıl arası değerleri arasında fark olduğu saptanmıştır.

Şekil 3.8: Kriz ile ilgili fikirleri ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

çalıştığı firmanın başarı durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	230	2,9704	,71679	-4,459	,000
hayır	74	3,3851	,62607		

Kriz ile ilgili fikirleri ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.9: Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın türü arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Firmanın türü	N	Ortalama	Standart sapma	F	p	Fark
Limited	165	2,9424	,70979	3,826	,005	1-2
Anonim	56	3,3518	,61967			
Komandit	35	3,1286	,78687			
Kolektif	15	3,2000	,68972			
Diğer	33	3,1212	,72576			
Toplam	304	3,0714	,71730			

Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Firmanın türlerinden limitet ile anonim şirketleri arasında fark olduğu saptanmıştır.

Şekil 3.10: Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	185	3,4162	,58677	13,047	,000
hayır	119	2,5353	,55504		

Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.11: Kriz ile ilgili fikirleri ile olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	188	2,9282	,70225	-4,574	,000
hayır	116	3,3034	,68257		

Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.12: Çalışana krizin etkisi ile cinsiyet durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Erkek	65	3,2872	,65760	3,219	,002
Kadın	132	2,9470	,71607		

Çalışana krizin etkisi ile cinsiyet durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.13: Çalışana krizin etkisi ile yaş durumu arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Yaş durumu	N	Ortalama	Standart sapma	F	p	Fark
21-26 yaş arası	61	3,5852	,51505	61,859	,000	1-3,1-4,1-5,2-3,2-4,2-5,3-5
27-32 yaş arası	88	3,5284	,49176			
33-38 yaş arası	39	2,8487	,70594			
39-44 yaş arası	55	2,5582	,52412			
45 ve üstü	61	2,5033	,49294			
Toplam	304	3,0714	,71730			

Çalışana krizin etkisi ile yaş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.14: Çalışana krizin etkisi ile medeni durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Medeni durum	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evli	146	3,0221	,70956	-1,238	,217
bekar	51	3,1656	,72261		

Çalışana krizin etkisi ile medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Şekil 3.15: Çalışana krizin etkisi ile eğitim durumu arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Eğitim durumu	N	Ortalama	Standart sapma	F	p
İlköğretim	7	3,0317	,63413	,618	,604
lise	53	3,0252	,62423		
üniversite	95	3,1263	,72727		
yüksek lisans doktora	42	2,9550	,80463		
Toplam	197	3,0592	,71389		

Çalışana krizin etkisi ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.16: Çalışana krizin etkisi ile Kurumdaki çalışma süresi arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Kurumdaki çalışma süresi	N	Ortalama	Standart sapma	F	p
1 yıldan az	18	3,0123	,62027	,331	,857
1-5 yıl arası	73	3,0472	,68391		
6-10 yıl arası	61	3,1330	,76788		
11-15 yıl arası	17	2,9281	,58655		
16 yıldan fazla	28	3,0397	,81885		
Toplam	197	3,0592	,71389		

Çalışana krizin etkisi ile Kurumdaki çalışma süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.17: Çalışana krizin etkisi ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

çalıştığı firmanın başarı durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	136	3,0270	,72331	-,947	,345
hayır	61	3,1311	,69285		

Çalışana krizin etkisi ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Şekil 3.18: Çalışana krizin etkisi ile firmanın türü arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Firmanın türü	N	Ortalama	Standart sapma	F	p
Limited	88	3,0783	,69423	0,174	0,951
Anonim	47	3,0922	,73130		
Komandit	24	3,0556	,62939		
Kolektif	12	3,0093	,80745		
Diğer	26	2,9615	,81767		
Toplam	197	3,0592	,71389		

Çalışana krizin etkisi ile firmanın türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.19: Çalışana krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	151	3,3127	,54846	11,787	,000
hayır	46	2,2271	,54178		

Çalışana krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.20: Çalışana krizin etkisi ile olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	113	2,9518	,75474	-2,481	,014
hayır	84	3,2037	,63086		

Çalışana krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.21: İşverene krizin etkisi ile cinsiyet durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
Erkek	32	2,9844	,83083	2,323	,022
Kadın	75	2,6283	,67720		

İşverene krizin etkisi ile cinsiyet durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.22: İşverene krizin etkisi ile yaş durumu arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Yaş durumu	N	Ortalama	Standart sapma	F	p
27-32 yaş arası	3	2,9583	1,12036	,921	,434
33-38 yaş arası	17	2,7206	,73624		
39-44 yaş arası	40	2,8656	,73565		
45 ve üstü	47	2,6144	,72786		
Toplam	107	2,7348	,74085		

İşverene krizin etkisi ile yaş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.23: İşverene krizin etkisi ile medeni durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Medeni durum	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evli	93	2,7675	,74877	1,177	,242
bekar	14	2,5179	,67021		

İşverene krizin etkisi ile medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir.

Şekil 3.24: İşverene krizin etkisi ile eğitim durumu arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Eğitim durumu	N	Ortalama	Standart sapma	F	p
İlköğretim	2	3,6250	,88388	1,062	,369
lise	36	2,7639	,76926		
üniversite	42	2,7054	,70106		
yüksek lisans doktora	27	2,6759	,75420		
Toplam	107	2,7348	,74085		

İşverene krizin etkisi ile eğitim durumu

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.25: İşverene krizin etkisi ile Kurumdaki çalışma süresi arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Kurumdaki çalışma süresi	N	Ortalama	Standart sapma	F	p
1-5 yıl arası	2	3,2500	1,41421	1,088	0,358
6-10 yıl arası	28	2,5446	,63393		
11-15 yıl arası	55	2,7864	,75257		
16 yıldan fazla	22	2,8011	,78553		
Toplam	107	2,7348	,74085		

İşverene krizin etkisi ile Kurumdaki çalışma süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.26: İşverene krizin etkisi çalıştığı firmanın başarı durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Çalıştığı firmanın başarı durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	94	2,6715	,71631	-2,430	0,017
hayır	13	3,1923	,78331		

İşverene krizin etkisi ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.27: İşverene krizin etkisi ile firmanın türü arasındaki ilişkinin anova testi sonuçları

Firmanın türü	N	Ortalama	Standart sapma	F	p
Limited	77	2,7727	,74745	0,556	0,695
Anonim	9	2,8056	,85493		
Komandit	11	2,6932	,66230		
Kolektif	3	2,5833	,36084		
Diğer	7	2,3571	,81467		
Toplam	107	2,7348	,74085		

İşverene krizin etkisi ile firmanın türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır.

Şekil 3.28: İşverene krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	34	3,4743	,65045	9,618	0,000
hayır	73	2,3904	,48544		

İşverene krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Şekil 3.29: İşverene krizin etkisi ile olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı arasındaki ilişkinin t testi sonuçları

Olası bir krize karşı firmanın kriz iletişim planı	N	Ortalama	Standart sapma	t	p
evet	75	2,4967	,62600	-5,829	0,000
hayır	32	3,2930	,69460		

İşverene krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

SONUÇ

Araştırma sonucunda elde edilen sonuçlar;

- ✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile cinsiyet durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,
- ✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile yaş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,
- ✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile medeni durumu

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile şirketteki konumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile şirketteki konumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Kriz ile ilgili fikirleri ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Çalışana krizin etkisi ile cinsiyet durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Çalışana krizin etkisi ile yaş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

✓ Çalışana krizin etkisi ile medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

✓ Çalışana krizin etkisi ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

✓ Çalışana krizin etkisi ile Kurumdaki çalışma süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

✓ Çalışana krizin etkisi ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

✓ Çalışana krizin etkisi ile firmanın türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

✓ Çalışana krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ Çalışana krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ İşverene krizin etkisi ile cinsiyet durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,

✓ İşverene krizin etkisi ile yaş durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

✓ İşverene krizin etkisi ile medeni durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

- ✓ İşverene krizin etkisi ile eğitim durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,
- ✓ İşverene krizin etkisi ile Kurumdaki çalışma süresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,
- ✓ İşverene krizin etkisi ile çalıştığı firmanın başarı durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,
- ✓ İşverene krizin etkisi ile firmanın türü arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı,
- ✓ İşverene krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu,
- ✓ İşverene krizin etkisi ile firmanın 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizden etkilenme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olduğu, belirlenmiştir.

TARTIŞMA ve ÖNERİ

Yaptığım araştırmanın amacı; ekonomik ve küresel kriz etkilerinin iş gücü piyasası üzerinde oluşturduğu ekonomik sorunlara değışmektir. Kocaeli iş gücü piyasası üzerinde yaptığımız uygulama sonucunda 2008 küresel krizin çalışanlar ve işverenler üzerinde ekonomik olumsuzluk meydana getirdiğini saptamış bulunmaktayım. Özellikle KOBİ ve küçük işletmeler 2008 küresel krizden fazlası ile etkilenmiş, kriz döneminde işten çıkarmalar artmıştır. Yine araştırmamda, küresel kriz etkilerinin

çalışanları etkileme ve ne türde etkilediğine ilişkin araştırma sonucunda, 2008 küresel krizinin çalışanları da olumsuz yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda meydana gelen ekonomik krizlerin işgücü piyasası üzerinde olumsuz etkiler doğurduğu saptanmıştır.

Araştırma sonucunda elde ettiğim bulgulara göre; oluşmuş olan kriz dönemlerinde işletmelerin "KOBİ ve KÜÇÜK" işletmelerin kriz dönemlerinde ve kriz öncesinde ekonomik tedbir almadıkları; oluşan kriz dönemlerinde de bu ekonomik sorunlar karşısında yıkım yaşadıkları gözlenmiştir.

Yine araştırma sonucunda oluşabilecek kriz dönemlerine karşı bir tedbir ve strateji belirlenmelerine ilişkin soru ve araştırmaya göre ise; çok yönlü bir tedbir ve kriz stratejisi oluşturmadıkları; kriz etkilerine karşı yine bağımsız kaldıkları görülmektedir. Elde edilen sonuçlara ilişkin olarak yapacağım öneriler ise; aşağıda belirtilmiştir.

Çalışmamız sonucunda vereceğimiz öneriler;

- Çalışan bireylerin çalışma süresinin kısa olması, çalışanların krizden etkilenme durumunun düşük olmasına neden olmaktadır.
- Çalışanların çalıştığı firmanın diğer firmalardan daha başarılı olması için firmaya katkılarının olumlu olması gerekir.
- Çalışanların çalıştıkları firmalarının firma türünün önemli olduğu, olası kriz durumunda en az zararla çıkmalarına neden olur.
- Çalışanların firmalarının olası krizde "kriz iletişim planı" olması gerekmektedir.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Çalışanların bu konu hakkında bilgisinin olması gerekir.

- Çalışanların; Şirketimiz 2008 yılı küresel ekonomik krizden kötü yönde epey etkilendiğine, Kocaeli sanayi kenti olduğundan firmamız krizden etkilenmediğine fikrine katılmadığı, 2001'de Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz firmamızı daha çok etkilediği, Kocaeli sanayi kenti olduğundan firmamız krizden oldukça etkilendiği, Türkiye'yi 2008 yılı küresel krizi 2001 yılı ekonomik krizinden daha çok etkilediği, Şirketimizin kriz iletişim planı sayesinde şirketimiz krizden daha az etkilendiği 2008 yılı küresel ekonomik krizi şirketimizi sadece satışlar yönünden etkilendiği konusunda fikri olmadığı, 2008 yılında yaşanan krizde işçi çıkarılmasını yanlış bulduğu, 2008 küresel ekonomik kriz işyerimizde huzursuzluk yarattığı, Kriz nedeniyle işçi çıkarımı yapılsaydı boykota katıldığı konusuna kesinlikle katıldığını belirtmişlerdir.

- Çalışan katılımcıların krizin üzerlerindeki etkileri incelendiğinde; Kriz nedeniyle işten çıkarılma korkusu yaşadığı, Kriz zamanı üstlerimle gerginlik yaşadığı, Kriz zamanı ailemle gerginlik yaşadığı konusuna kesinlikle katıldığı, Kriz nedeniyle işime olan konsantrasyonun düştüğü, Kriz zamanı ekip arkadaşlarımla ilişkim zayıfladığı, Kriz zamanı maaşlarımızı almakta güçlük çektiği konusuna katılmadığı, Kriz zamanı takım çalışması ruhumuz zayıfladığı, Kriz zamanını diğer firmalara göre daha az hasarla atlattığı konusunda fikrinin olmadığı, Yönetimin anlayışlı ve doğru tavrıyla kriz zamanını rahat geçirdiği

konusuna kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir.

- İşveren katılımcıların krizin üzerlerindeki etkileri hakkındaki fikirleri incelendiğinde;" Kriz zamanı çalışanlarıma karşı anlayışlı davrandığını düşündüğü, Kriz zamanını anlayışlı yönetim şeklimiz sayesinde en az hasarla atlattığı, Kriz zamanında işçi çıkarma fikri beni mutsuz ettiği, Kriz döneminde önlem alırken rakip firmaların önlemlerini de göz önünde bulduğu, Kriz zamanında kaynak ihtiyacımızı büyük oranda bankalardan karşıladığı, Kriz döneminde astlarımla gerginlik yaşadığı, konusuna kesinlikle katıldığı, Kriz döneminde performansımın düştüğünü düşündüğü, Krizi rakip firmalara oranla daha az hasarla atlattığını düşündüğünü, konusunda fikrinin olmadığı, Kriz zamanında işveren konumundan hiç hoşlanmadığı konusunda kesinlikle katılmadığı belirlenmiştir.

- İşverenlerin firmalarında pazarlama sorunlarına daha çok ağırlık verilmelidir.

- İşletmelerin kullandığı kısa ve karşılığı olmayan krediler, kriz dönemlerinde işletmelerin daha zor bir süreç içine girmesine neden olmaktadır. Bu gibi durumlarda işletmelerin daha uzun vadeli planlar yapması yararlı olacaktır.

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September 2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

KAYNAKLAR

ERDOĞAN, E., (1975), "Gelir ve Büyüme Teorileri", İstanbul Üniv. İktisat Fak. Yayınları, İstanbul.

ARIDURU, A., (2009), İş Dünyası Dergisi, (Çevrimiçi)
<http://www.fortune.com.tr/kriznedi.asp>,
Erişim: 17 Ekim 2010

ALTAY, A., & ŞİMŞEK, H., (2009), "Küresel Kriz ortamında Türkiye'de Maliye Politikalarının Değerlendirilmesi", Çankaya Gündem Dergisi, Sayı:528, Ankara. ss.11- 15 - 19.

AKTAN, C. C., (1992), "Anayasal İktisadın Felsefi ve Teorik Temelleri", Ekonomik Anayasa Sempozyumu, Takav Matbaası, Ankara. s.69.
Bağımsız Sosyal Bilimciler 2007 Yılı Raporu, 2007 İlk Yazında Dünya ve Türkiye Ekonomisine Bakış, <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org>

DPT, Devlet Planlama Teşkilatı 2008 Verileri Ankara.

DİNÇER, Ö., (2007), "Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası", Alfa Yayınları, 8.Baskı, İstanbul.s.407.

EGELİ, H., (2009), "Globalleşme ve Küresel Kriz", Anadolu Uluslar arası İktisat Kongresinde Sunulmuş Tebliğ, 17-18 Haziran, Eskişehir. s.2.

EREN, A., & SÜSLÜ, B., (2001),

"Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi", Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı, Sayı: 1, Yıl: 7, Eylül - Ekim, s.41

GENÇ, N., (2007), "Yönetim ve Organizasyon"; Seçkin Yayınları, 3. Baskı, Ankara. ss.356-357.

KİBRİTÇİOĞLU, A., (2001), "Türkiye'de Ekonomik Krizler ve Hükümetler 1969- 2001", Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Özel Sayısı I, Yıl: 7, Sayı:41, Eylül - Ekim, s.175- 176.

KARHUNEN, P., (2000), "Entry Mode Choice in Transtion Economies, Operations of İnternatiol Hotel Companies in Russia", <http://www.cbs.dk/centers/cees/network/pdf2000/> Erişim: 12 Temmuz 2010

MURVAY, R., (1998), "Fordizm ve Post Fordizm - Yeni Zamanlar", Ayrıntı Yayınları, İstanbul. p.48
MKG Consulting Database
<http://www.mkgconseil.com>
Erişim: 27.03.2010

OECD; Annual Report (2005),
<http://www.oecd.org/dataoecd/34/6/34711139.pdf> Erişim: 11.09.2010

ÖNDER, İ., (2001). "Ekonomik Kriz"; Yeni Türkiye Dergisi, Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Yıl: 7, Sayı: 41, Eylül - Ekim, s.45.

RODRIGUEZ, A., (2002), "Determining

ULUSLARARASI HAKEMLİ AKADEMİK SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Temmuz-Ağustos-Eylül 2011 Sayısı Sayı: 1 / Cilt: 1 Spring July- August- September2011 Volume:01 Issue:01 Jel Kodu: JEL M
www.iibdergisi.com

Factors in Entry Choice for InternationalExpansion", The Case of the Spanish Hotel Industry, Tourism Management, 23,ss.597-607.

ROMER, D., (2001), "Advanced Macroeconomics", THE Macgrow-Hill, NewYork,1996, page:378 - 379, Alıntı: Aslan, Eren ve Bora, Süslü Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirmesi, Yeni Türkiye Dergisi Ekonomik Kriz Özel Sayısı I, Yıl:7, Sayı: 41, s.665.

TUİK, Ekonomik Göstergeleri 2007 - 2008 verileri Ankara.

TURHAN, İ.M., (2001), "Finansal Krizler ve Reel Sektöre Etkileri;Türkiye Örneği";Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.

TOPRAK, V.S., (2009), "Dünyada ve - Türkiye'de Krizin Etkileri", ,(Çevrimiçi), http://www.tisk.org.tr/isverensayfa.asp?yazi_id=2327&id=109 Erişim:18 Ekim 2010

TSE, E.C. ve WEST, J.J. (1992), Development Strategies for International Hospitality Markets, Teare, R.ve Olsen, M. (Der.), International Hospitality Management,Corporate Strategy in Practice içinde, John Wiley and Sons Inc., New York, pp.118- 134, Çokuluslu Otel Zincirlerinin Büyüme ve Uluslararasılaşma Stratejileri 138

USLU, S., (2008), "Nedenleri ve Sonuçları Açısından Küresel Kriz", Köprü Dergisi, Sayı: 106, Bahar, s.26. 2008 Dünya Ekonomik krizi (Çevrimiçi)

<http://www.ekopolitik.org/public/news.aspx?id=1356&pid=11,20> 20 Ekim 2009

ZHAO, L.J., (1998), "Globalizations, Multinationals and Corporate Strategies", Olsen, M. vd, (Der.), Strategic Management in the Hospitality Industry içinde, John Wiley and Sons Inc., pp.281- 307.